

DAAN BOENS, OOSTENDSE FRONTDICHTER IN DE EERSTE WERELDOORLOG (deel 2)

door Fernand VYVEY

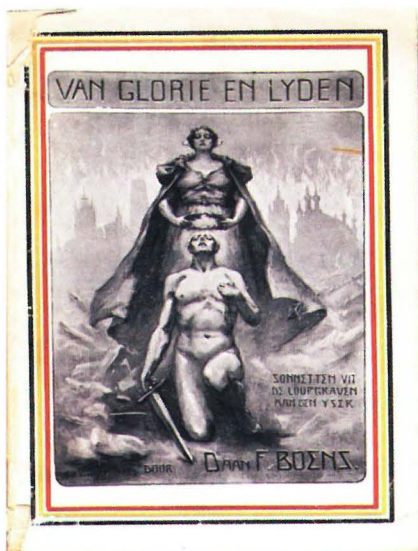
Dichter en politicus Daan Boens als frontsoldaat (k)

DE OORLOGSPOËZIE VAN SOLDAAT-DICHTER DAAN BOENS

De gedichten van frontsoldaat Daan Boens, verschenen in drie heel verschillende bundels, moeten we niet lezen als een oorlogsverslag en niet als een oorlogsdagboek. In zijn frontpoëzie vertolkte hij de wezenlijke menselijke gevoelens van een mens in deze lange uitputtende oorlogstijd. Zijn poëtisch werk uit deze periode mondde in zijn derde bundel uit in een oproep tot 'nooit meer oorlog'.

I. Van glorie en lijden. Sonnetten uit de loopgraven aan den Yser (1917)

De eerste oorlogsbundel van Boens, verscheen op 30 juli 1917 in het interneringskamp van Harderwijk (NL), werd uitgegeven en ingeleid door Paul de Keyser (1891-1966). Deze vrijzinnige flamingant was een goede vriend van Boens. Als Belgisch soldaat was de Keyser gewond geraakt bij Heist-op-den-Berg. Na de val van Antwerpen op 10 oktober 1914 vluchtte hij samen met 40.000 andere soldaten naar Nederland. Hij verbleef van het najaar 1914 in het krijgsgevangenkamp van Harderwijk en werd er hoofd van de Werkschool. Hij was er actief op cultureel en educatief vlak: hij gaf elementaire opleidingen aan Belgische soldaten welke pasten in een grote alfabetiseringscampagne bij de militairen. De Werkschool had een eigen drukkerij voor hun leerboeken en lesmateriaal. P. de Keyser zorgde voor de uitgave van Boens' bundel en schreef o.a. in zijn inleiding: "*Sonnetten gewonnen en geboren in modder en slijk, in regen en wind of in zengende zonne, maar op vaderlandschen grond, geven ze ons een tragisch-glorieus beeld van menschen en toestanden in het hedendaagse IJser-landschap*".

In deze bundel behandelde Boens een aantal thema's zoals:

- 1) het herstel en de bescherming van de zelfstandigheid van België
- 2) enkele sonnetten met een ode aan het fiere België en het fiere Vlaanderen
- 3) de Vlaamse frontsoldaten die strijden voor België én voor Vlaanderen aan de zijde van Koning Albert, hun onbetwistbare legeraanvoerder
- 4) de soldaten zijn bereid zware offers te brengen

Foto: titelpagina van 'Van glorie en lyden' (I)

In de cyclus 'De weenende steden' schrijft Boens een reeks gedichten die verwijzen naar de Duitse terreur in Visé, Leuven, Andenne, Dinant, Dendermonde, Mechelen, Diksmuide, Pervijze en Ieper. In het openingsgedicht '**Golgotha**' vergelijkt hij de actuele Belgische toestand met de kruisiging van Christus. Het leed dat het neutrale België werd aangedaan door agressie en terreur vergelijkt hij met Christus genageld aan het kruis. Dit komt het meest tot uiting in de 3de en de 4de terzine. Het gedicht drukt zijn liefde voor zijn vaderland uit en het onlosmakelijk lot van verbondenheid van België en Vlaanderen.

Golgotha

De moeder stond bij 't houten kruis te weenen
en de avond zonk, met bloed in 't glanzend oog;
daar was geen wind, die in de lucht bewoog:
het leven was van de aarde schier verdwenen.

En aan het kruis een Man – met om zijn beenen
en op zijn borst ook bloed, wijl 't hoofd hem woog,
en geene klacht zijn lippen meer bewoog,
daar hij gelaten zag zijn moeder weenen.

Zoo werd het land – dat België wordt geheeten –
gekruisigd, en het roode, schamel bloed
vloeide uit zijn flanken, wreed aan stuk gereten.

Zijn volkje, dat nu moedloos zwerven moet,
stond weenend, met geknakt doch rein geweten,
wijl België het bezag, oneindig-zoet.

Na de strijd rond Luik, Leuven, Haelen en Antwerpen moest het leger zich heldhaftig terugtrekken.
De manschappen waren bereid verder te vechten achter de IJzer.

Helden (2 strofen)

Antwerpen had zijn laatsten slag geschoten.
Het leger had zijn groote daën verricht,
en moest – heldhaftig wou 't niet ingesloten –
terug zich trekken: ... bloed op 't aangezicht!

't Was alles vuur en vlam. Het oog gericht

Op de voorpost (2 strofen)

Met twee en dertig zijn we opgekomen ...
De vóórpost is gerust, en de avond ligt
met witte maneschijn omheen de boomen:
een zilver-groene vaart is 't eenig ver-gezicht.

Een lange boomen-rij staat om de zoomen

Op al die schatten, waar ze eens vreugd genoten, van d'oud-bekenden vaart, dien soms een schicht

- hun droevig oog, nog met de haat verlicht-: met rozen of met helder-blauwen glans verlicht:
Zoo gingen onze strijders heen, de grooten! 't wordt alles dan een beeld uit kinder-droomen.

Het fiere België was gebouwd op vrede, vreugde, vrijheid, eergevoel en rechtvaardigheid.

België I (1ste strofe)

O België, ge waart eerlangs het land van vrede,
en schoon was uw gelaat, waar blonde zon omlag,
daar rijk was uw landouwe en groot al uwe steden;
ge waart 't verkoren land, waar men slechts vreugde zag.

Het Belgisch leger was ontmoedigd en moreel kapot en moest terugplooien achter de IJzer.

De IJzer I (1ste strofe)

En de eenzame aftocht bracht hen tot aan de IJzer-boorden.
Het heir was moe en droef, en dorstend ieder mond,
daar was geen oog, dat nog zijn vroeger glansen vond,
geen hart zijn vreugd – een hart dat diepste smart doorboorde.

Koning Albert krijgt de volledige steun van zijn leger : de offerbereidheid is groot.

Albert I

Het komt mij vóór als in een oude en droeve sage:
De koning, bij zijn blonde kindren en zijn vrouw,
was stil-tevreden, - en zijn volkje was getrouw,
daar 't leefde in rustigheid zijn allerbreedsten dagen.

En 's avonds, bij het licht dat wiegde op de schouw,
- de koning moede van den ganschen dag te jagen –
zat luisterend op het lied, dat zong zijn lieve vrouw,
tot 't jongste prinsje kwam een slapens-kruisje vragen.
Toen kwam een vijand, en hij rukte 't landeke in,
en moordde en brandde 't al, wijl de arme menschen weenden,
en langs de doode banen vluchtte elk huisgezin.

De koning met zijn heldenleger, droef-gezind
week moe – en 't was of plots eenieders hart versteende,
wjl stond de koning stil te snikken als een kind.

Het fiere Vlaanderen en de grootsheid van het Vlaamse volk in de ogen van Boens.

Vlaanderen I (1ste strofe)

Ik droom van Vlaanderen, dat men dooden wou
met sissend vuur en snerpende ijzer-woede,
van koene strijders, die men maaien zou: -
of 't volk verdween, dat men tot stervens bloedde!

Vlaanderen II (1ste strofe)

Want Vlaanderen heeft zich groot en rijk geweten,
en dorst den grootsten diep in de oogen zien;

Zijn burgers lieten zich de Kerels heeten,
en mochten 't hoofd aan de overwinners biën.
Een stil moment in een loopgraaf aan de IJzer.

Een avond

En 't was een dag, waarop de schemer zou
een wilden strijd vol menschen-bloed verdrijven;
de stilte kwam, en de avond-lucht was blauw,
en in de velden stijsden menschen-lijven.

De boomen beefden in de stille schaûw,
die eeuwen-lang had willen hangen blijven
om de aarde, en dezen strijd vergeten wou,
zooals een waan, die zij zag henen-drijven.

En 'k had de levens-grootheid dan geleerd:
ik had gewacht hoe de avond-stille droomen
vergeefs tot mijn gedachten konden komen;

En hoe de nacht, - die 'k innig had begeerd,
en stil zooals hij kwam, en schoon van vrede-
voor altijd sluiten mocht mijn ooge-leden.

De aarde weent ... (2 strofen)

En de aarde weent om al heur doode zonen ...
De strijd geleet een wreed en dof gekreun
van kinderen, die zich wilden sterker toonen,
doch in 't gewoel nog smeekten om wat steun.

En 't waren mannen toch: hun blonde kroonen,
zoo fier van heldenmoed – onder 't gedreun
van 't ijzer, - bleven recht en blij en schoone ...
hun oogen vlamden nog in 't doods-gekreun.

Het leger is bereid tot het brengen van zeer grote offers!

Bij het graf van een onbekende (1ste strofe)

Gij stierft hier in den grooten slag aan d' IJzer,
en waart een held, - gij dien geen enkle kent –,
uw graf tooit slechts een kruisjen, overend
en scheef, zooals een ouden weg-aanwijzer.

Het gedicht ' Pro Patria Mortuus ...' is opgedragen aan zijn vriend L.B, gesneuveld aan de IJzer. De dichter bewondert hier zijn gevallen vriend, hij benijdt hem bijna! Het is een tragisch-heroïsch gedicht. De zinsnede '**neen, om krijgers weent men niet**' in de 3de strofe getuigt van een ongeremd idealisme.

Pro Patria Mortuus ...

O Gij, die gistren nog een jongeling waart,
en schoon uw wegen gingt, met liche schreden,
met blond gelaat en slank-gebeelde leden,
en fier, zoo de arend in de zonne staart;

die wist hoe men een helden-jeugd vergaart,
en woorden vindt, lijk hemelsche gebeden,
en troosten kondet, wie veel had geleden,
en in den strijd nooit hebt uw moed gespaard;

O Gij, die 't leven op het slagveld liet,
en hoog-bezield uw leven hebt gegeven,
ten offer: - neen, om krijgers weent men niet.

'k Bewonder u, omdat ge zijt gebleven
de held, die niet één enkle klacht en stiet,
om schoon zooals ge leven wist, te sneven!

II Menschen in de grachten. Werk gedegen in de loopgraven (1918)

Deze gedichten werden in 1918 uitgegeven in De Panne door Juul Filliaert, de redactiesecretaris van De Belgische Standaard. De katholieke flaminganten, Juul Filliaert en Marie Elisabeth Belpaire, bezielde en ondersteunden de culturele kring 'Kunst aan den IJzer' in De Panne. De vrijzinnige flamingant Daan Boens had zeer goede contacten met dit katholieke netwerk in De Panne.

In deze bundel een gans andere Boens. De vaderlandsliefde, de offerbereidheid, het geloof in de zin en in de overwinning van de oorlog zijn verdwenen. Nu komen andere thema's aan bod: de dagelijkse sleur en verveling aan het front, de strijd voor zelfbehoud en de walging van de gruwel. We lezen de beschrijving van mensen die werkelijk in de grachten leefden: kwetsbare soldaten die niet alleen vechten tegen de vijand, maar ook vechten tegen de weersomstandigheden, tegen de uitputting en de eenzaamheid, tegen ziekten, tegen luizen en ratten.

Foto: titelpagina van 'Menschen in de grachten' (m)

De titels 'Doods-wensch', 'De dood', 'Onder maaiende kogels', 'Het afgerukte hoofd' en 'Doodendans' laten de gemoedstoestand van Boens zien. Hier geen lofzang meer op België en Vlaanderen. Geen koning Albert als de aanvoerder voor wie ze door het vuur gingen in de vorige bundel, maar wel een anonieme legerleiding. De soldaten hebben hun identiteit verloren en zijn naamloze mensen geworden.

Vóór Diksmuide, in de linker-sector, lagen de loopgraven van de vijanden slechts 20 meter van elkaar. Over deze gevaarlijke situatie, na een verblijf in de zogenaamde 'Dodengang' in Kaaskerke, schreef Boens het volgende gedicht. De woorden '**Het lijf in slijk geplant**' in het begin van de 2de strofe zijn legendarisch geworden.

In 'De loopgraaf van den dood' (1ste en 2de strofe)

Alleen daar loerend liggen, tusschen prikkeldraden,
met kille hand-granaat geklemd in klamme vuist,
de scherpe dolk gereed, de rug met angst beladen,
wilt in den mond het fluitje schrikt als 't riet soms ruischt.

Het lijf in slijk geplant, en, om de wereld, nacht.
Het gansche wezen vol van nacht en slijk en schimmen,
van 't regelmatig schieten, dat, als stervens-klacht,
schel-rakelings de kogels u om 't hoofd doet grimmen.

Nacht (1ste strofe)

Wij dolen, eenzaam, en we zijn twee-honderd.
Het stappen klinkt de maatslag van den dood.
Onze ooren luistren rustig, niet verwonderd,
naar 't verre bonken, als een kreet van nood.

Het slijk (2 strofen)

Het slijk ligt op de wegen, waar de mannen dolen,
het slijk verzuipt de loopgraaf waar de wachten staan,

het slijk omspoelt de posten en de slapers-holen,
het slijk is rug en beenen en 't gelaat belaën.

Het slijk heeft de kleur van dood, en heeft er-van de smake,
de luchten- zelf zijn grijs, als in het vette slijk,
de boomen en de puinen met hun halve daken
zijn grauw van klevend slijk, als was elk huis een lijk.

Mijn schamele handen (2 strofen)

Ik zie mijn schamele handen rood van bloed.
Het druppelt langs de vingers en de knoken,
het dringt in al de poriën en 't doet
me pijn, of water op mijn vlees zou koken.

Ik huil en weet niet wat dit bloed bediedt.
Ik leefde in naren droom, en 't plots ontwaken
herbergt me in donkren nacht, in 't dichte riet
der posten waar kanonnen vuur op braken.

Droefheid (3de strofe)

Wij hebben samen in de posten en het slijk gewoeld,
en onze handen aan de steenen ruw-gebroken,
of onze harten, waar het bloed scheen in verkoeld,
in de aarde, koortsig-dringend, als uit hoon verdoken.

Boens schreef met zijn gedicht '**Doods-wensch**' van de donkerste en de bitterste lyriek over WO I :
hij heeft geen hoop meer, alles is duisternis, hij is puin geworden, ...

Doods-wensch (1ste en 2de strofe)

Gij Maan, verdwijn! – Ik wil nacht en duisternis,
zoodat wat om mij is, verkooft, voor eeuwig,
en wat in mij leeft, sterft; -geen hoop, geen kommernis,
ik wil het grote niete, waar geen wind is, niets is.

Geen puinen meer, omdat ik-zelf een puin ben,
geen dromen meer, omdat ik-zelf een droom was,
geen zang, geen zon, - het Niet, waar alles zwart is,
en 'k niet meer zie, wat vroeger lief en schoon was.

Daan Boens werd humanitarist op de puinen van de Eerste Wereldoorlog. In de diptiek 'De Boete-Jongens' drukte hij zijn medelijden uit om 'de droefste mensen', zoals deserteurs, dienstweigeraars en aanhangers van de Frontbeweging die in de kampen van Orléans, Cézembre of Auvours hun straf uitzaten.

De Boete-Jongens I (2 strofen)

Vandaag een lied, dat van herwording spreekt,
een lied van medelijden om de droefste mensen,
om jongens, wien de pijn de hoofden breekt
en menschen zijn met vrees, met hoop en levens-wensen.

Dit lied aan u, die in een tuchthuis treurt,
met ijzers om de moeë lenden,
met ijzers rond het zwakke been,

met op uw kiel, het nummer, dat in 't lichaam scheurt
en op den rug het bloed moet prenten
van elken stokslag, die uw ribben heeft versneën.

III. De verrijzenis. Werk gedegen in de loopgraven aan den IJzer 1917-1918 (1920)

In zijn laatste bundel frontpoëzie, in 1920 door L. Opdebeek te Antwerpen uitgegeven, droomde de dichter over universele broederschap en liefde. Na de oorlog, bij hun terugkeer van het oorlogsfront, zullen de soldaten hun droom waar maken: het geleden leed in al die oorlogsjaren zal niet zinloos en tevergeefs geweest zijn!

De gedroomde stad (3 strofen)

Ik wil dat uit de grauwe hoopen gruis
en steen, een stad van goud verrijze,
waar ieder brood eet, en zijn eigen witte huis
bewoont, terwijl de dag is aangenaam en lijze.

Waar ieder mensch de straten vrij begaat,
en in elk mensch een broeder toe kan spreken,
met woorden dieper dan de dageraad van
liefde, die om de aarde en om de mensen zou leken.

Foto: titelpagina van 'De verrijzenis' (n)

En waar de vreemden ook nog broeders zijn,
en mede werken tot het hooger stijgen
der geesten, zoodat de avond zinke als een refrein
van schaduw, waar zich d'harten als in vriendschap rijgen.

Trein met gewonden (2 strofen)

Ginds in de verte rolt het vuur, en hier – hier wacht de trein,
en wagens, motor-karren komen ronkend aangereden,
een roode kruis erop – erin: mensen schier van pijn.
Geloop van mannen, streng-bevelen en wat doods-gebeden,
en bloed en bloed en bloed is alles wat men hoort of ziet!

Gekwetsten, honderden en duizenden, aan 't hoofd, aan 't been,
of in den buik, de borst, - 't wordt alles vluchtig opgeladen
en voort – verdwijnt de trein met wreed gekreun en flauw geweën
van mensen, die nu sterven, en daareven forsig traden
langsheen hun loopgraaf, in de ballen, in het vuur – te niet!

Graf-gebeden II

Bij een vijandelijk graf

Daar in een hoekje van de weide,
geheel alleen staat er een kruis,
er-onder ligt een man, die 't lijden
vergat, en hoort geen dag-gerucht.

Ik haat uw heerschers en uw grooten,
ik haat uw macht en uw geweld,
ik haat uw onrecht, dat vergoten
heeft menschen-bloed, in steên, in 't veld.

Ik groet u, mensch, die zijt gevallen

Doch gij, die hier nu in de weide

en moet in 't graf tot niets vergaan,
en niet meer weet dat twintig-tallen
van volkeren nog in legers staan.

geheel alleen ligt in uw graf,
ik groet in u het menschen-lijden,
en in uw kruis, een menschen-graf!

Ik groet u, met mijn broeder-woorden,
o mensch, die eens mijn vijand waart,
ik zag uw diefstal, 'k zag uw moorden,
en 'k weet dat gij verwaand slechts waert.

POLITIEK-IDEOLOGISCH STANDPUNT VAN DAAN BOENS

Onder de titel *'Moed in lijden'* (7) hield Daan Boens twee voordrachten tijdens WO I. Een eerste op 16 december 1917 in het Volkshuis te Fulham-London voor de Belgische vluchtelingen aldaar. Een tweede op 22 maart 1918 te De Panne voor Kunst aan den IJzer /L'Art au front. Hier las hij ook voor uit eigen werk. De kunstkring in De Panne werd ondersteund door Elisabeth Belpaire en het gematigd Vlaams-katholieke dagblad 'De Belgische Standaard'.

In deze voordrachten behandelde hij zijn politiek programma:

"De Vlamingen van den IJzer willen een Vlaanderen in vrij België; zij willen niet als aalmoes uit bebloede handen, dit recht, zij willen het ook niet als gunste of als beloning. Het is een zuiver gevolg aan een kultuur, sinds eeuwen begonnen, het is een kwestie van billijkheid en recht, in volle verstandhouding. Wij willen, als wij nu streken voor de onafhankelijkheid der kleine volken, voor het recht dezer kleine volken, dat België, als natie vrij en onbesmet blijve, en dat in dit onafhankelijke België de noodzakelijke strijd worde gevoerd voor de wedergeboorte van een volk, dat zichzelf kan zijn en moet zijn, om Europeesch te worden".

Hieruit blijkt dat Boens zich aansluit bij August Vermeylen: 'Wij willen Vlaming zijn, om Europeeërs te worden.' Hij verwoordde de ambitie van zovele kleine volkeren die zichzelf wilden ontplooiën om een plaats in te nemen op het Europese continent. Boens nam duidelijk afstand van het activisme. Hij ijverde voor een vrij Vlaanderen in een onafhankelijk België. Een bestuurlijke scheiding en een zelfstandigheid van Vlaanderen waren voor hem geen doel. De flamingant Boens blijft trouw aan de Belgische natie: België en Vlaanderen waren voor hem twee zijden van dezelfde medaille.

Voor de Frontbeweging toonde hij wel begrip, zoals blijkt in zijn gedichten 'De boete-jongens I' en 'De boete-jongens II' uit 'Menschen in de grachten'. Hierin betoonde hij medelijden met dienstweigeraars, deserteurs en aanhangers van de Frontbeweging die in tuchtkampen en strafcompagnieën die in Frankrijk door het Belgisch leger waren opgericht en die hierin wegwijnden. Dat hij begrip vroeg voor deserteurs, dienstweigeraars en sympathisanten van de Frontbeweging kan alleen verklaard worden door zijn onwankelbaar geloof in broederlijkheid en liefde. De strijd van de soldaten aan de IJzer, Vlamingen en Walen, zag hij vooral als een strijd voor gerechtigheid en gelijkheid. Volgens hem zal de toekomstige maatschappij moeten gebaseerd zijn op broederlijkheid en liefde.

Zijn ervaringen aan het front hebben van Boens een pacifist en een humanitarist gemaakt, vandaar zijn pleidooi voor internationale broederschap en solidariteit over de staatsgrenzen heen.

Dit humanitarisme verklaart zijn latere aansluiting bij de pacifistische en antimilitaristische Clarté-beweging. Na de oorlog heeft dit ook zeker meegespeeld bij zijn keuze voor de Belgische Werkliedenpartij als politieke partij.

BESLUIT

In een interview, eind 1967, had Daan Boens het onder andere over de dichter en de poëzie in het algemeen (8). We laten hem zelf aan het woord:

"Poëzie is de schone waarheid van de innerlijke werkelijkheid. Dichters leven, zoals iedereen, in onze hedendaagse drukdoende samenleving. Doch meer dan wie ook moeten zij eerlijk en oprecht zijn

met zichzelf. Vandaag hunkeren de mensen in groot gemis naar een innerlijk leven, en rijden, vliegen of draaien in alle richtingen - ook de dichters - vechtend voor een prioriteit van rechts of links.

Zij willen de wereld omvormen – ook in de kunst – en doen het, soms goed, soms verkeerd, opgeblazen met tegenstellingen: vol ontwerpen laten zij hun ziel achter in een nacht van angst of staan onvoldaan te stampvoeten. Ik voor mijn part zie naar het lichtje in de nacht. Ik denk dat ook de dichters ten slotte maar contemplatieve mensen zijn, wat gevoeliger, ook soms meer helderziende dan anderen. Maar alles is betrekkelijk. Elk gedicht is een worp naar het mens-zijn. Ik tel nu een driekwart eeuw ondervinding van de aardse dingen, heb ook de tijdelijke experimenten nagegaan en mede beleefd, zodat ik mij in een zelfgekozen eenzaamheid en gelukkig in mijn liefde 'uitsluitend kan bezighouden met de groei van het eigen geestelijk portret'. Ik vaar er goed mee. “

Soms zegt men: **“Poëzie kan de wereld niet veranderen, maar kan wel mensen veranderen” !**

Over het literaire gehalte van de frontpoëzie en de dichtkunst van Daan Boens kan men discussiëren en van mening verschillen. Eén ding staat vast: zijn drie bundels oorlogspoëzie zijn authentieke getuigenissen van een soldaat-dichter die de oorlog in de loopgraven heeft meegemaakt en heeft overleefd. Zijn drie bundels frontpoëzie geven de evolutie in zijn denken weer tijdens zijn verblijf aan het IJzerfront. Zijn poëzie laat vooral een 'mens' zien die de gruweldaden van de eerste Wereldoorlog heeft ervaren, die in de loop van die jaren angst en vertwijfeling heeft gekend. Maar hij is ook een mens geworden die geloofde in een betere toekomst als de oorlog voorbij zou zijn. Was het een naïeve ijdele hoop?

ALLEEN MANNEN ? GEEN VROUWEN ?

In dit artikel zijn heel wat mannen de revue gepasseerd. Men zou hieruit de indruk kunnen hebben dat WO I alleen een mannenzaak is geweest. Dit is niet waar: veel vrouwen werkten hard op boerderijen omdat de mannen naar de oorlog waren of moesten zich inzetten voor het onderhoud van hun gezin of werkten in de oorlogsindustrie. We weten dat vele verpleegsters in hulpposten en hospitalen actief waren. Er waren ook markante figuren, o.a. Marie Elisabeth Belpaire, Edith Cavell, Marie Curie, Elsie Knocker, Mairi Chisholm, ...

Marie Elisabeth Belpaire (1853-1948) had in Antwerpen in de periode 1902 tot 1912, met financiële steun uit het familiebezit, de Sint-Lutgardisschool voor meisjesopleiding opgericht. Met Nederlands als voertaal in de school kwam ze in botsing met kardinaal Mercier die het Nederlands als cultuurtaal afwees. Door haar inzet voor het katholieke meisjesonderwijs kreeg ze de naam 'moeder van de Vlaamse beweging'. Tijdens de oorlog verbleef ze in 'Villa Swiss Cottage' in De Panne. Deze katholieke schrijfster was de oprichtster van de frontsoldatenkrant 'De Belgische Standaard', organiseerde verschillende kunsttentoonstellingen en was de mecenas van 'Kunst aan den IJzer' te De Panne.

Edith Cavell (1865-1915) werkte in Brussel als verpleegster in het medisch opleidingscentrum van dokter Antoine Depage. Tijdens de oorlog verleende ze onderdak aan vluchtende Britse militairen, bezorgde jongelingen valse papieren en smokkelde ze militairen uit bezet België naar Nederland. De Duitse bezetter hield haar aan met de beschuldiging van verraad, sloot haar op in de gevangenis van St. Gillis en veroordeelde haar tot de doodstraf. Op 12 oktober 1915 werd ze door een Duits vuurpeloton gefusilleerd. Er was verontwaardiging in heel Europa!

Marie Curie (1867-1934), Nobelprijswinnaar, heeft op medisch vlak een grote invloed gehad op de oorlogsgebeurtenissen. Ze richtte langs de frontlijn van de Westhoek tot in Frankrijk een 200-tal vaste radiologische posten op en reed met 20 mobile röntgeninstallaties langs deze frontlijn. Met haar revolutionaire oorlogsfotografie kon men tienduizenden soldaten nauwkeuriger opereren van granaatsplinters in handen en ledematen.

Elsie Knocker (1884-1978) en **Mairi Chisholm** (1896-1981) worden meestal 'De madonna's van Pervijze' of 'De engelen van Pervijze' genoemd. Deze twee verpleegsters haalden met hun ambulancewagen zieken en gewonden op. In de kelder van hun 'cellar-house', een eerstehulp post in

Pervijze, dienden ze de eerste zorgen toe. Zelf werden ze allebei in 1918 getroffen door een aanval met gifgas.

De Oostendse kunstenares Josiane Vanhoutte maakte een bronzen standbeeld van Elsie Knocker en Mairi Chisholm zittend op zandzakken. Hun hondje Shot kreeg een afzonderlijk beeld. De beelden zijn opgesteld in de tuin van het hotel Ariane te Ieper (o).

VERANTWOORDING FOTOS

- (k) Beeldbank Oostende (M007587) - Kustverzameling aan Zee (verz. Stad Oostende), Oostende
- (l) Titelpagina 'Van glorie en lijden' - "Schrijversgewijs" Vlaamse Schrijvers 1830-heden
- (m) Titelpagina 'Menschen in de grachten' - "Schrijversgewijs" Vlaamse Schrijvers 1830-heden
- (n) Titelpagina 'De verrijzenis' - , "Schrijversgewijs" Vlaamse Schrijvers 1830-heden
- (o) Elsie Knocker en Mairi Chisholm - Debra De Groote

VERWIJZINGEN

(7) Moed in lijden, Letterenhuis

(8) J. Van Den Iepe, Interview met dichter Daan Boens, Burgerwelzijn, 29.12.1967

BIBLIOGRAFIE

Ivan Adriaenssens (samensteller) en Piet Chielens (nawoord), Odon: oorlogsdagboek van een IJzerfrontsoldaat, Tielt, Lannoo, 2009

Daan Boens, Veertien-dertig: het boek van mijn geslacht. Keur van nieuwe en vroegere gedichten, Antwerpen, De Sikkel, 1930

Daan Boens, in: Pan, Jaargang 10 (1963), nr. 3, Speciaal nummer

Daan Boens, 'Moed in lijden', Voordracht in Volkshuis te Fulham-London op 16 december 1917 en voor Kunst aan den IJzer op 22 maart 1918, Collectie Daan Boens, Letterhuis

- Geert Buelens, Europa Europa! Over de dichters van de Grote Oorlog, Amsterdam/Antwerpen, Ambo/Manteau, 2008
- Geert Buelens, Het lijf in slijk geplant. Gedichten uit de Eerste Wereldoorlog, Amsterdam/Antwerpen, Ambo/Manteau, 2008
- Geert Buelens, De 100 beste gedichten van de Eerste Wereldoorlog, Amsterdam, Ambo, 2014
- Piet Chielens en Wim Chielens, De troost van schoonheid: de literaire Salient : leper 1914-1918 (2de geactualiseerde en volledig herziene editie), Antwerpen, Manteau, 2014
- Luc Corremans en Annemie Reyntjens, Sporen van de Grote Oorlog, Leuven, Davidsfonds Uitgeverij, 2013
- Luc Corremans en Annemie Reyntjens, Verrassende sporen van de Grote Oorlog, Leuven, Davidsfonds Uitgeverij, 2014
- Luc Corremans en Annemie Reyntjens, De Belgische kust. '14-'18 – erfgoed van Knokke tot De Panne, Leuven, Davidsfonds Uitgeverij, 2015
- Luc Corremans, Vrouwen aan het front. Van Dorothy Lawrence tot Marie Curie, Leuven, Davidsfonds Uitgeverij, 2014
- Max Deauville, Tot aan de IJzer, Roeselare, Roularta, 2011
- Eric Defoort, Laat mij droef en treurig wezen: familienotities over de zinloosheid van de Groote Oorlog, Leuven, Van Halewyck, 2014
- Dominiek Dendooven en Piet Chielens, Wereldoorlog I : vijf continenten in Vlaanderen, Tielt, Lannoo, 2008
- Sophie De Schaepdrijver, De Groote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Antwerpen/Amsterdam, Houtekiet/Atlascontact, 2013
- Sophie De Schaepdrijver, Erfzonde van de twintigste eeuw: notities bij '14-'18, Antwerpen/Amsterdam, Houtekiet/Atlascontact, 2013
- Gaston Durnez, Zeg mij waar de bloemen zijn. Beelden uit de Eerste Wereldoorlog, in: Vlaanderen, Leuven, Uitgeverij Davidsfonds, 1988
- Wayne Evans, Pierre Vandervelden, Luc Corremans, Annemie Reyntjens, Stille steden van Flanders Fields. Gids voor de WO I – begraafplaatsen in West-Vlaanderen, Tielt, Lannoo, 2013
- Stefan Hertmans, Oorlog en terpentijn. Roman, Amsterdam, De Bezige Bij, 2013
- In Flanders Fields Museum, De Geschreven Oorlog,. Anthologie van teksten van het front in België 1914-1940, samengesteld door en in redactie van Piet Chielens en Pieter Troggh met de medewerking van Dries Chaerle en Annick Vandenbilcke, 1024 bladzijden, Antwerpen/Amsterdam, Uitgeverij Manteau/WPG Uitgevers België NV/De Bezige Bij, 2016
- Roger Lampaert, Brieven van achter de IJzer: beste ouders, chère marraine, Brimscombe Port, Tempus, 2011
- Tom Lanoye en Michiel Hendryckx, Niemands land: gedichten uit de Groote Oorlog, Amsterdam, Prometheus, 2004
- Tom Lanoye en Geert Buelens, Overkant: moderne verzen uit de Groote Oorlog, Amsterdam, Prometheus, 2004

Ludovik Manivelle, Groter dan een dichter ooit kan zijn, Deus ex machina, Jaargang 37 (2013) nr. 147, Schoten, Deus ex machina, 1977

Annemie Reyntjens, All Beautiful in Flanders Fields: de ultieme beleving van de Grote Oorlog, The ultimate experience of the Great War, Leuven, Davidsfonds, 2014

Raf Seys, Daan Boens, Sint-Andries-Brugge, VWS-Cahiers nr. 44, 1973

Chris Spriet en Wim Opbrouck, We werden honderd jaar ouder: dichters over de Eerste Wereldoorlog, Leuven, Davidsfonds, 2013

Els van Damme en Yves T'Sjoen, Daan Boens. Frontpoëzie, Leuven, Uitgeverij Lannoo Campus, 2014

Els van Damme, 'Voor het principe van recht en gelijkheid': de politiek-ideologische positionering van de frontdichter Daan Boens, ZL: literair-historisch tijdschrift, Jaargang 9 (2010) nr. 2, Stichting Zacht Lawijd, Leuven, Garant, 2001

Omer Vilain, Daan Boens 80, in: Langs 't hard zand: kleine Oostendse histories. Oostende, Vilain, 1973

Stefan van den Bossche, Poëziebloemlezingen bij de eerste wereldoorlog, Poëziekrant, Jaargang 38 (2014) nr. 6, Gent, Poëziecentrum, 1976

Achiel Van Walleghem, Oorlogsdagboeken 1914-1918, Nederlandse hertaling van het integrale manuscript door Willy Spillebeen, Tielt, Uitgeverij Lannoo, 2014

Purus Garnalen
Vlaamse grijze garnalen zonder bewaarmiddelen, gepeld en ongepeld
Garnaalkroketter | Belgische hangcultuurmosselen uit volle zee
Dagelijkse aanvoer van verse vis
Breviscp bvba
Vismijnlaan 19-21 Oostende
Bestellingen: Monique 059/27.67.01

